

Tussen traditie en beweging

De geschiedenis van het Katholiek Vlaams Hoogstudentenverbond (1944-1956)

Derde deel: Vlaamse voorhoede (1953-1956)

WILFRIED WEETS

In het vorige deel van onze bijdrage over de geschiedenis van het Katholiek Vlaams Hoogstudentenverbond (KVHV) in de periode 1944-1956 vernamen we hoe het KVHV na de zogenaamde Paasrevolutie van 1949 opnieuw een radicaal vlaamsgezinde koers ging varen en in nationalistische richting evolueerde. Binnen de vereniging werd de eenheid hersteld en in het Vlaamse studentenmilieu van Leuven kon het Verbond geleidelijk aan op een groeiende steun en bijval rekenen. In dit laatste deel willen we nagaan of het Leuvense KVHV er, zoals vóór de Tweede Wereldoorlog, opnieuw in zou slagen om een massabeweging te worden, die een voorhoederol speelde in de Vlaamse strijd. Tot slot zullen we trachten een algemeen besluit te formuleren over de evolutie van het Verbond tussen 1944 en 1956.

Fosty-actie: de doorbraak

Van 8 juni 1950 tot 22 april 1954 werd België geregeerd door de homogene CVP-regeringen -J. Duvieusart (8 juni 1950 - augustus 1950), -J. Pholien (17 augustus 1950 - 9 januari 1952) en -J. Van Houtte (januari 1952 - 22 april 1954). In de gegeven omstandigheden had men in vlaamsgezinde kringen het meest te verwachten van een katholieke regering.¹ De afloop van de koningskwestie in augustus 1950 had echter grote ontgoocheling veroorzaakt in katholiek Vlaanderen in het algemeen en in vlaamsgezinde kringen in het bijzonder. Tijdens de vier volgende jaren zouden de vlaamsgezinden nog meermaals hun teleurstelling in de CVP-regering laten blijken. Ongetwijfeld kwam er in die periode een verdere ver-

1. In de vorige delen van deze bijdrage zagen wij al hoe nauw katholiek en Vlaams enerzijds en vrijzinnig en Franstalig anderzijds in deze periode met elkaar verbonden waren, en hoe de polarisatie tussen de beide groepen het binnenlandse politieke toneel zou beheersen tot de ondertekening van het schoolpact in 1958. W. WEETS, *Tussen traditie en beweging* [...]. Deel I: Het na-oorlogse Verbond (1944-1949), in: *Wetenschappelijke Tijdingen*, jg. 55, 1996, nr. 3, pp. 139-180; Deel II: Heropbloei (1949-1953), in: *Wetenschappelijke Tijdingen*, jg. 57, 1998, nr. 2, pp. 67-92.

soepeling van de repressie tot stand, maar op 3 september 1952 moest Pholien, na een Waalse en 'linkse' perscampagne, aftreden als minister van justitie in de regering Van Houtte, omdat hij het verzoek van de katholieke Vlamingen om kolonel Adriaan Van Coppenolle – hoofd van de rijkswacht tijdens de bezetting (vanaf 1943) – vrij te laten, had ingewilligd.² Dit werd gezien als bewijs voor het feit dat de Waalse invloed in het land nog altijd groter was dan de Vlaamse. Nieuwe Vlaamse verworvenheden kwamen er dan ook niet tijdens het homogene bewind.³ *Ons Leven* vertolkte regelmatig dit ongenoegen over de CVP-regering. Op 20 oktober 1952 verspreidde het KVHV-Leuven een motie, die door de verbondsraad met eenparigheid van stemmen was goedgekeurd. Hierin klaagde men de “zeer zwakke houding van de regering” aan die, door altijd opnieuw te bezwijken voor straatrumoer en tegenkanting van Waalse en 'linkse' zijde – o.a. in de zaak Van Coppenolle – “telkens de wil van de meerderheid en welbepaald van het helaas veel te kalme Vlaamse volk” verloochende. Ook werd het uitblijven van de politieke amnestie aan de kaak gesteld.⁴

Bovendien bestond er in vlaamsgezinde kringen ook een zeker ongenoegen over de gang van zaken in de Vlaamse beweging zelf. De mensen, die in de naoorlogse repressietijd, vaak in moeilijke omstandigheden, de leiding van de grote Vlaamse strijdorganisaties op zich hadden genomen, voerden een zeer voorzichtige en behoedzame koers. Dat was hoe langer hoe minder naar de zin van de radicaal-vlaamsgezinden, die eisten dat er op manifestaties zoals de IJzerbedevaart opnieuw duidelijke en concrete taal zou gesproken worden. Bovendien klaagden zij de invloed van de CVP op verscheidene Vlaamse verenigingen aan, die in hun ogen de Vlaamse beweging afremde.⁵

Zo was de toestand op de vooravond van 23 augustus 1953, de dag waarop de zesentwintigste IJzerbedevaart zou worden gehouden. De plechtigheid werd bijgewoond door de ministers A. Dequae, A. De Taeye en G. Vanden Daele, die er een krans lieten neerleggen met de woorden “*Namens de regering*”. De bedevaart kende een incidentrijk einde: er werd luidkeels om amnestie geroepen, de naam van Prof. F. Daels – die op dat ogenblik in ballingschap in Zwitserland leefde – werd gescandeerd en de CVP werd uitgejouwd om alles wat op Vlaams gebied fout liep.⁶

2. Een zoon van kolonel Van Coppenolle, Alex Van Coppenolle was actief in KVHV-Leuven. In 1950-'51 was hij leider van De Kegelaar, in 1953-'54 praeses van het Faculteitenkonvent.

3. H. TODTS, *Hoop en wanhoop der Vlaamsgezinden: kroniek van de Vlaamse Beweging 1944-1954*, dl. 1, Leuven, 1961, pp. 195-212.

4. Motie van het KVHV-Leuven, in: *Ons Leven*, jg. 64, november 1952, nr. 2, p. 35.

5. E. DE FACQ, Vlaams-nationale studentenrubriek, in: *De Volksbeweging*, jg. 5, 19 september 1953, nr. 3.

6. R. VANDEKERCKHOVE, 1950-1955, in: *Ons Leven*, jg. 76, 6 december 1963, nr. 9, p. 61; L. DE LENTDECKER, Studenten lachten “Fostielen” dood, in: *De Standaard*, 28 september 1983.

Vooral de roep om amnestie en in mindere mate ook de aanwezigheid van drie Vlaamse CVP-ministers op de IJzerbedevaart was de Franstalig en 'links' georiënteerde weerstandskringen in het verkeerde keelgat geschoten. In hun ogen was op 23 augustus 1953 het hele vaderland schandelijk beledigd en moest er bijgevolg eerherstel komen. Hiertoe zou men een nationale patriottische betoging organiseren van Diksmuide tot aan het kamp van Breendonk, de zogenaamde Herstelbetoging van het IJzerfront voor België. Die manifestatie ging uit van het Comité voor Beroep op het Land of Comité d'Appel au Pays (kortweg Appelcomité), dat geleid werd door Jean Fosty, oud politiek gevangene en na de oorlog lid van de Union Démocratique Belge (UDB), en Fernand Demany, een van de leiders van het Onafhankelijkheidsfront en na de bevrijding communistisch minister.⁷ Voorlopig zag het er naar uit dat er van vlaamsgezinde zijde geen reactie zou komen op de voorgenomen herstelbetoging.

In september 1953 hield het KVHV-Leuven een weekendvergadering in Sint-Martens-Lennik in het Pajottenland om er het verbondsprogramma voor het volgende jaar uit te stippelen. Naast de verbondsleiding, de gildepraesides, een sterke afvaardiging van het KVHV-Gent, pater Walgrave – in 1951 medeherinrichter van Kring Vorming – en enkele oud-gedienden zoals Frans Baert, waren er ook verscheidene leiders van de vooroorlogse studentenbeweging aanwezig, o.a. senator Jozef Custers (KVHV-praeses 1927-'28), Hendrik Borginon (*Ons Leven*-hoofdredacteur 1918-'19), en Gerard Romsee (een van de leiders van de Vlaamse studentenrevolte van 1924-'25). Als voornaamste actiepunten van het Verbond voor het volgende jaar stelde men voorop: de strijd tegen het Franstalige onderwijs in Vlaanderen, (het behoud) van de eentaligheid van Leuven en amnestie. Daarnaast werd er door de studenten en de oudere generatie ook gesproken over de plaats van de Vlaamse beweging op dat ogenblik en de bijdrage die de studentenbeweging hiertoe moest leveren. Het was op die bijeenkomst dat besloten werd dat de KVHV-afdelingen van Leuven en Gent een jeugdbedevaart zouden inrichten op zondag 25 oktober 1953, de dag waarop ook het Appelcomité in Diksmuide zijn manifestatie van eerherstel wilde houden.⁸

Op dinsdag 29 september deelde het persagentschap Belga mee dat de burgemeester van Diksmuide toelating had verleend voor de Herstelbetoging van het IJzer-

7. De UDB werd vooral gedragen door figuren uit de Franstalige christelijke arbeidersbeweging en verzetslui. Bij de parlementsverkiezingen van februari 1946 behaalde zij slechts één zetel. L. DE LENTDECKER, Studenten [...]; J. VAN PASSEL, Fierheid en durf, in: *Ons Leven*, jg. 65, 19 oktober 1953, nr. 3, pp. 1-2.

8. Interview van de auteur met Jaak Van Passel, Leuven, 5 juli 1990; J. VAN PASSEL, Studenten het woord is aan ons, in: *Ons Leven*, jg. 65, nr. 1, p. 2; Het past niet voor een student flamingant te zijn uit louter sentimentele overwegingen, in: *Ons Leven*, jg. 65, nr. 2, p. 5; De inzet, in: *Ons Leven*, jg. 65, nr. 2, p. 7.

front voor België. De jeugdijzerbedevaart daarentegen werd verboden. Het KVHV gaf echter te kennen dat het op die bewuste zondag hoe dan ook naar Diksmuide zou gaan.⁹ Begin oktober werd door de verbonden van Leuven en Gent Het Jeugdcomité voor Beroep op het Volk opgericht, dat de Vlaamse jeugd opriep naar Diksmuide. Het Jeugdcomité werd geleid door Luc Lambrechts, praeses Kring Vorming 1951-'53. Het verzet van het KVHV tegen de Herstelbetoging zou de geschiedenis ingaan als de Fosty-actie.¹⁰

De KVHV-generatie van 1953 bestond uit jongeren, die de Tweede Wereldoorlog enkel als kind hadden meegemaakt. Bij collaboratie, repressie en alle andere politieke conflicten van die periode waren zij persoonlijk niet direct betrokken geweest. Zij vonden dat het zoveel jaren na de bevrijding eindelijk tijd was om een einde te maken aan de 'bemoeizucht' van bepaalde weerstandsorganisaties met alles wat de Vlaamse beweging aanging.¹¹ In een motie verklaarde het Jeugdcomité: "*Neen, wij dulden het niet langer dat België geregeerd wordt door de straat en door de anti-Vlaamse en anti-christelijke haat van zogenaamde patriottische kringen. Wij laten ons geen lessen in vaderlandsliefde geven door lieden, die – om maar een paar voorbeelden te noemen – destijds onze geliefde koning Leopold de troon ontzegden, die de aanstokers zijn geweest tot de vernieling van onze fiere IJzertoren en die telkenjare te Waterloo tranen gaan plengen om de nederlaag van de grootste imperialist van de 19e eeuw en er dan te dier gelegenheid nog om aanhechting bij Frankrijk durven verzoeken.*"¹²

Opmerkelijk was ook de grote zelfzekerheid waarvan het KVHV bij het begin van het academiejaar 1953-'54 blijkt gaf. De jaren daarvoor had *Ons Leven* altijd maar opnieuw getracht de studenten van de noodzaak van de Vlaamse strijd te overtuigen. Vanaf oktober 1953 was de toon geheel veranderd en gaf het Verbond de indruk opnieuw de studentenmassa achter zich geschaard te weten. In het nu wekelijks verschijnende studententijdschrift overheerste de wij-vorm: "*Wij hebben onze positie in België herontdekt, wij zien dat niet alles in orde is, wij kennen weer onze taak en de betekenis van een nieuwe strijd.*"¹³ Naast zelfbewustzijn straalde het KVHV ook vastberadenheid en radicalisme uit. In *Ons Leven* schreef het Jeugd-

9. L. FRANSSENS, Wij moeten mee repareren, in: *Ons Leven*, jg. 65, nr. 1, p. 11.

10. De Fosty-actie werd genoemd naar Jean Fosty, een van de leiders van het Appelcomité, van wiens naam ook het woord 'Fostielen' was afgeleid, de spotnaam van de studenten voor de organisatoren van de Herstelbetoging.

11. Interview van de auteur met Rik Vandekerckhove, Brussel, 21 juni 1990. Vandekerckhove was propagandaleider geweest van het Verbond in 1953-'54, in 1954-'56 was hij hoofdredacteur van *Ons Leven*.

12. Vlaamse studenten aanvaarden geen lessen van de Fostielen, in: *De Standaard*, 21 oktober 1953.

13. J. VAN PASSEL, De inzet [...], p. 7.

comité voor Beroep op het Volk: “Wij zullen op 25 oktober in Diksmuide zijn, en wij zullen beletten dat men solt met onze doden. ‘Ons behoort Diksmuide’ en ‘Ons alleen!’ Om dat te bereiken zullen wij desnoods aan onze spitsvondigheid de hardhandigheid paren! In dat opzicht hebben we veel geleerd van onze tegenstanders. En ... het is van jaren lang bekend dat ALLES wijkt voor de student !!!”¹⁴

Het KVHV verklaarde dat de studenten voortaan opnieuw een vooraanstaande rol zouden gaan vervullen in de Vlaamse beweging.¹⁵ Tezelfdertijd verweet het aan de oudere generatie veel te voorzichtig te zijn en daardoor schromelijk tekort te schieten in haar Vlaamse taak. In een beschouwing bij de incidentrijke IJzerbedevaart van 23 augustus 1953 schreef Luc Lambrechts: “Zolang er geen concrete taal gesproken wordt, zolang zal er geschreeuwd worden op de [Bedevaart]vlakte.”¹⁶ Zowel vóór als na 25 oktober zou *Ons Leven* zich herhaaldelijk de bedenking maken dat, indien de studenten het initiatief niet hadden genomen, er hoogstwaarschijnlijk zo goed als niets zou zijn gebeurd en “Vlaanderen zich zou hebben neergelegd bij deze zoveelste kaakslag.”¹⁷

Op maandag 12 oktober 1953 lanceerde het Jeugdcomité in *Ons Leven* de ‘operatie Uilenspiegel’. Het was de bedoeling om in de geest van Tijn Uilenspiegel actie te voeren en de herstelbetoging hopeloos belachelijk te maken. De Vlaamse jeugd werd opgeroepen om op 25 oktober massaal naar Diksmuide te trekken en men verklaarde dat langs de Vlaamse wegen “de guerillastrijd” werd voorbereid om de Fostybetoging te saboteren. Via *Ons Leven* en de pers verspreidde het Jeugdcomité zijn richtlijnen. Er werd gevraagd de steunkaart “Eerherstel voor Vlaanderen” te verkopen. De opbrengst zou dienen voor de heropbouw van de IJzertoren en voor de financiering van de ‘operatie Uilenspiegel’. Daarnaast vroeg men aan de jongeren uit de jeugdbewegingen om in hun stad of gemeente plaatselijke jeugdcomités te stichten en IJzerbedevaartavonden te beleggen, waar studenten zouden komen spreken.¹⁸ De ‘operatie Uilenspiegel’ zou op grote steun van de scholieren kunnen rekenen. Het was duidelijk dat men hier de vruchten begon te

14. HET JEUGDCOMITE, Uilenspiegel herleeft!, in: *Ons Leven*, jg. 65, 19 oktober 1953, nr. 3, p. 4.

15. J. VAN PASSEL, Studenten [...], p. 2; L. LAMBRECHTS, En toch ... wir kapituleren nicht, in: *Ons Leven*, jg. 65, nr. 2, p. 1.

16. L. LAMBRECHTS, IJzerbedevaart 1953, in: *Ons Leven*, jg. 65, nr. 1, pp. 5-6. Op de eerste verbondsvergadering in oktober 1953 had het KVHV zich bij monde van verbondspraes Jaak Van Passel gedistantieerd van de “door de pers sterk opgeschroefde” incidenten op de IJzerbedevaart. Sloefen af en laarzen aan!, in: *De Standaard*, 8 oktober 1953.

17. J. VAN PASSEL, Fierheid [...], p. 2; J. VERHAEGHE, Na daad ... raad!, in: *Ons Leven*, jg. 65, nr. 5, p. 12.

18. L. LAMBRECHTS, En toch [...], pp. 1-2; Open brief aan alle jeugdbewegingen en jeugdgroepen in Vlaanderen, in: *De Standaard*, 16 oktober 1953.

plukken van *De Goedendag* en van de contacten die gelegd waren in het kader van de college-actie.¹⁹ De ouderen en de pers stonden aanvankelijk zeer sceptisch tegenover het Jeugdcomité. Maar dit veranderde geleidelijk en de ‘operatie Uilenspiegel’ kreeg zeer veel bijval in de katholieke Vlaamse kranten.²⁰

Op woensdag 21 oktober 1953 ging in de grote aula de tweede grote verbondsvergadering van het academiejaar door met als gastspreker Adiel De Beuckelaere, de ‘ruwaard van Vlaanderen’ en de leider van de Frontbeweging tijdens de Eerste Wereldoorlog. De Beuckelaere prees het Jeugdcomité en wees de studenten erop dat zij opnieuw hun plaats in de voorste linie van de Vlaamse beweging dienden in te nemen. Verbondspraeses Jaak Van Passel herinnerde er nogmaals aan dat de jeugdbedeftaart niet tegen de verzetslieden als dusdanig of tegen België gericht was. Tot slot werd nog meegedeeld dat er de volgende avond een gebedsstonde zou plaatsvinden om het welslagen van de acties van het Jeugdcomité af te smeken.²¹ De ‘operatie Uilenspiegel’ kon beginnen.

Op donderdag 22 oktober voerde het Seniorenkonvent (SK) onder de leiding van SK-praeses Lou Verhaert ‘operatie K’ uit. Een twintigtal clubstudenten had tijdens de zitting van de kamer van Volksvertegenwoordigers postgevat op de publieke tribune. Op het signaal “*Vliegt de Blauwvoet*” antwoordden allen “*Storm op zee*” en begonnen zij de strooibriefjes van het Jeugdcomité over de zaal uit te werpen. Alle deelnemers aan de actie werden opgepakt.²²

Diezelfde donderdagavond had in Antwerpen in zaal Gruter een voorlichtingsavond plaats, belegd door de KVHV-afdelingen van Leuven en Gent en de Antwerpse studentenverenigingen. Hier zouden de laatste richtlijnen van het Jeugdcomité verstrekt worden. Het woord werd gevoerd door o.a. Rik Vandekerckhove, propagandaleider van het KVHV-Leuven, Flor Grammens en Herman Wagemans van de Vlaamse Concentratie (en KVHV-praeses 1939-'40). De studenten hadden de toelating om na de vergadering nog in stoet door de stad te trekken. Buiten de zaal hadden zich echter verscheidene honderden tegenbetogers verzameld, vooral oudverzetslieden en leden van patriottische verenigingen, die met autobussen aangevoerd werden tot vanuit Brussel en zelfs uit Wallonië. Na afloop van de vergadering konden de studenten dan ook de zaal niet verlaten. Aangezien de politie in gebreke bleef, besloten de 300 aanwezige jongeren omstreeks 23.00 uur in gesloten formatie een uitval te doen om zo te trachten het stadscentrum te bereiken. De groep

19. Interview van de auteur met Jaak Van Passel, Leuven, 5 juli 1990; V. ANCIAUX, Deze week dit, in: *Wij*, 13 oktober 1953, p. 3.

20. Interview van de auteur met Jaak Van Passel, Leuven, 5 juli 1990; L. LAMBRECHTS, De les van 25 oktober 1953, in: *Ons Leven*, jg. 65, nr. 5, p. 19.

21. Toffe jeugdbedeftaartavond van het KVHV-Leuven, in: *De Standaard*, 27 oktober 1953.

22. Operatie K, in: *Ons Leven*, jg. 65, 2 november 1953, nr. 5, p. 15.

werd echter door het Verzet uiteengeslagen en er vielen verschillende gewonden. *De Volksgazet* triomfeerde: “De helden van de jongste Zwarte Bedevaart aan het ijzerkruis hebben eergisteren in de late avond te Antwerpen een afstraffing gekregen, die hen een voorsmaakje gegeven heeft van wat hen te wachten staat indien zij het zouden aandurven zondag aanstaande de eerherstelbedevaart te storen.”²³

Ondertussen was De Kegelaar onder de leiding van zijn praeses Vic Anciaux al naar West-Vlaanderen vertrokken. Met een autobus en een omroepwagen reed de groep door de streek: langs de reiweg, die de Fosty-betoging zou volgen, werden de mensen opgeroepen om op zondag 25 oktober de luiken neer te laten en de huizen met een zwarte rouwdoek te bevlagen. In de nacht van 23 op 24 oktober werden de studenten van de omroepwagen gearresteerd. De volgende morgen onderging de rest van de groep hetzelfde lot.²⁴

Op zondag 25 oktober en ook al de dagen voordien probeerden jongeren vanuit heel Vlaanderen met autobussen of op eigen kracht Diksmuide te bereiken. Alle bruggen over de Leie waren echter door de rijkswacht bezet en wie geen geldige reden kon voorleggen werd teruggestuurd of opgepakt.²⁵ In Gent kwam het op 25 oktober tot ernstige rellen tussen de rijkswacht en Vlaamse jongeren. Al op zaterdag 24 oktober leek de stad wel een militaire vesting: jeeps en motoren patrouilleerden voortdurend door de straten. Vanaf zaterdagavond begon de Gentse politie haast systematisch alle er in haar ogen verdacht uitzierende jongeren op te pakken. Op zondagmorgen stonden er zelfs politieposten aan de kerken en werden alle aanwezige studenten na afloop van de mis samengedreven en meegevoerd.²⁶

Sommige jongeren slaagden erin Diksmuide en Vladslo, de plaats waar de jeugdbedevaart moest plaatsvinden, te bereiken. De meesten van hen werden echter opgepakt. Zo ook de twee studenten, die verkleed als St.-Niklaas vanop een balkon in Diksmuide de “Fostielen” hadden moeten “zegenen”. De enige, die tot op het podium van de eerherstelbedevaart was kunnen doordringen, was Lode Franssens, hoofdredacteur *Ons Leven* 1953-'54 – dit had hij te danken aan zijn perskaart van *Het Belang van Limburg*–.²⁷ Maar zijn poging om bij de microfoon

23. Jeugdijzerbedevaarders verwekken opstootjes te Antwerpen, in: *De Volksgazet*, 24 oktober 1953; Kleine Kroniek, in: *Ons Leven*, jg. 65, 2 november 1953, nr. 5, p. 10.

24. V. ANCIAUX, Deze week [...], p. 3; Kleine [...], pp. 11-12; Uilenspiegel kraait victorie, in: *De Standaard*, 29 oktober 1953.

25. R. VANDEKERCKHOVE, 1950-1955, in: *Ons Leven*, jg. 76, 6 december 1963, nr. 9, p. 61.

26. Kleine [...], pp. 12-13.

27. Bij het begin van dat academiejaar was Richard Celis hoofdredacteur van *Ons Leven*. Toen Celis in december 1953 ziek werd en enkele maanden moest rusten, werd hij vervangen door Lode Franssens, zodat er tijdens dat academiejaar twee hoofdredacteurs waren.

te geraken om de *aanwezigen* “de groeten van Uilenspiegel te doen” mislukte.²⁸ In totaal werden er een vierhonderdtal studenten opgepakt. De jeugdijzerbedevaart in Vladso was in het water gevallen en de studenten waren er niet in geslaagd om de Fosty-betoging te saboteren. Toch kwamen zij als de grote morele overwinnaars uit de strijd. De herstelbetoging, waaraan zo’n vierduizend mensen deelnamen, had enkel kunnen plaatsvinden onder de bescherming en de begeleiding van 7.500 rijkswachters. Hierdoor was de gehele manifestatie verworden tot een groteske en belachelijke onderneming. Waar de Herstelbetoging van de “Fostielen” op de grote onverschilligheid – en deels zelfs vijandigheid – van de Vlaamse bevolking stuitte, konden de studenten op heel wat bijval en sympathie rekenen.²⁹ Het KVHV triomfeerde. In het speciale nummer van *Ons Leven*, gewijd aan de ‘operatie Uilenspiegel’, schreef Johan Verhaeghe, secretaris van het Jeugdcomité: “Dit is een zegenummer en het mag. Want eindelijk en na zovele jaren is aan de doodgravers van Ons Volk, aan de Waaltjes van het Comité d’Action et de Vigilance en de Merlots van het Congrès Wallon, aan de incivieken van Waterloo en de schenders van de Heldenhuldezerkjes, aan de dynamiteurs van onze fiere ijzertoren en de anti-katholieke Vlamingenhaters der na-oorlogse repressie, aan de belagers van ons koningshuis en de monopoliehouders van vaderlandsliefde en weerstand, daadwerkelijk duidelijk gemaakt geworden dat het met al hun pomperijen eens en voorgoed moest gedaan zijn.”³⁰ Op dinsdagavond 27 oktober werd er in Leuven een overwinningssameting gehouden, waarop ook het KVHV-Gent aanwezig was. Namens het Jeugdcomité verklaarde Johan Verhaeghe: “Er is een periode afgesloten, een periode van moties en protesten, een periode van bezinning, van twijfel omtrent het goede ogenblik. De jeugd is overgegaan tot de daad.” In de vergadering werd verslag uitgebracht over de verscheidene acties en operaties en na afloop trok een geestdriftige stoet door de Leuvense straten. De kreten “Amnestie”, “Weg Fosty” en “Leuven Vlaams” werden afgewisseld met strijdliederen. Op het einde kwam het nog tot incidenten met Waalse studenten en een Waals stamcafé moest eraan geloven. De rijkswacht moest optreden en ook rector Van Waeyenbergh kwam tussenbeide om de gemoederen te bedaren.³¹

28. R. VANDEKERCKHOVE, 1950 [...], pp. 61-62; L. FRANSENS, Tussen baard en deukhoed, in: *Ons Leven*, jg. 65, 2 november 1953, nr. 5, pp. 17-18; Uilenspiegel kraait victorie, in: *De Standaard*, 29 oktober 1953.

29. R. VANDEKERCKHOVE, 1950 [...], p. 62; L. DE LENTDECKER, Studenten [...]; J. VERHAEGHE, Na daad [...], pp. 1-3; L. LAMBRECHTS, De les [...], p. 19.

30. J. VERHAEGHE, Na daad [...], p. 1.

31. J. DEVROE, Uilenspiegel is fier op U!, in: *Ons Leven*, jg. 65, 2 november 1953, nr. 5, p. 21; Uilenspiegel kraait victorie, in: *De Standaard*, 29 oktober 1953.

De Fosty-actie betekende voor het KVHV de definitieve naoorlogse doorbraak als massabeweging. Met de 'operatie Uilenspiegel' had het Verbond het academiejaar op een bewogen en enthousiaste wijze ingezet. Meer nog dan bij de 'operatie Blanden' schaarden de Vlaamse studenten zich eensgezind achter het KVHV. Ongetwijfeld vergrootte ook het wekelijks verschijnen van *Ons Leven* de invloed van het Verbond en zijn mobilisatiekracht bij de studentenmassa. Het harde repressieve optreden van de rijkswacht en het succes van de 'operatie Uilenspiegel' sterkten de studenten in hun vlaamsgezindheid en maakten dat zelfs de sceptici en de twijfelaars onder hen bijdraaiden; de Fosty-actie gaf nog een extra stimulans aan de bestaande nauwe samenwerking tussen clubs en KVHV. Tijdens het academiejaar 1953-'54 zag het Verbond zijn ledenaantal tot boven de 2000 stijgen.³² Het KVHV was in Leuven onmiskenbaar opnieuw de grootste, de meest dynamische en de leidende studentenorganisatie geworden.

De betekenis van de Fosty-actie beperkte zich echter niet tot het Leuvense studentenmilieu. Voor de eerste maal sedert de bevrijding was er een halt toegeroepen aan een zekere voorgedij, die Franstalig en 'links' georiënteerde verzetsgroepen uitoefenden over de Vlaamse beweging. De Fosty-actie was in zekere zin een herhaling van de 'operatie Blanden', maar ditmaal op grotere schaal, over heel Vlaanderen. Met de Grammensvergadering hadden de Vlaamse studenten in Leuven voor de eerste keer sinds de oorlog, ondanks hevige tegenkanting, hun wil doorgezet. Bij de Fosty-actie wilden zij op nationaal vlak een einde stellen aan de bemoeizucht van bepaalde verzetskringen, die in hun ogen de heropstanding van de Vlaamse beweging belemmerden. De 'operatie Uilenspiegel' was niet gericht tegen België of tegen de oudstrijders als zodanig, maar wel tegen diegenen, die er inzake vaderlandsliefde 'een dubbele moraal' op na hielden. De beschuldigingen van incivismisme aan het adres van de Vlaamse beweging waren inderdaad niet erg geloofwaardig, als zij uit kringen kwamen, die o.a. hun nauwe gehechtheid aan Frankrijk niet onder stoelen of banken staken. Dat het hier de jongeren waren, die het initiatief namen, duidde erop dat, zoals vóór de Tweede Wereldoorlog, de Vlaamse studenten onder de leiding van het KVHV opnieuw een voorhoederol gingen spelen in de Vlaamse strijd. Het lijkt ons niet overdreven aan te nemen dat de verbondsgeneraties van de jaren vijftig een groot aandeel hebben gehad in het heractiveren van een door collaboratie en repressie verlamde Vlaamse beweging.³³

32. Het exacte ledenaantal kennen we niet. J. VAN PASSEL, Inventaris en regeringsverklaring, in: *Ons Leven*, jg. 65, nr. 25, p. 2. Er waren tijdens het jaar 1953-'54 4.415 Vlaamse studenten in Leuven. I. DEPRAETERE, *Het dagelijks leven van de Leuvense studenten 1945-1960*, Onuitgegeven licentiaatsverhandeling, KULeuven, Departement moderne geschiedenis, 1988, p. 26.

33. Men zou kunnen opmerken dat het KVHV al in 1946, na de dynamitering van de IJzertoren, het initiatief tot de jeugdbedeavaart van eerherstel had genomen. Hoe belangrijk deze manifestatie ook was, toch ging het hier om een – in de tijd – geïsoleerd staande actie. Men kan immers niet

Toenadering tot Nederland

Van woensdag 17 tot vrijdag 19 februari 1954 ging in Leuven het eerste naoorlogse Algemeen Nederlands Studentencongres door. Het werd georganiseerd door de Vereniging van Vlaamse Studenten (VVS)³⁴ en de Nederlandse Studentenraad (NSR). In feite kwam het initiatief van het KVHV. Hoewel de praktische uitwerking door de VVS gebeurde, waren vele verbondsleden bij de organisatie betrokken. De stuwende kracht achter de Nederlandse Studentencongressen was Johan Fleerackers, praeses KVHV-Cultuur 1953-'56.³⁵

De bedoeling van het hele initiatief was aan te sluiten bij de vooroorlogse traditie. De Algemeen Nederlandse Studentencongressen van de jaren vijftig zouden echter grondig verschillen van die van vóór de Tweede Wereldoorlog. Om te beginnen was de sfeer waarin zij plaatsgrepen geheel anders. De congressen tijdens het interbellum hadden vaak te kampen gehad met tegenstand van de Franstalige studenten en van de officiële instanties. Zij waren – in Vlaanderen althans – meestal doorgestaan in een gespannen klimaat van opstootjes, vechtpartijen en rijkswachtcharges. Tijdens de jaren vijftig was dit anders: in 1954 zetelden er zelfs ambassadeurs en ministers in het eremité. Ongetwijfeld was de samenleving sinds de jaren twintig en dertig sterk veranderd. Maar de voornaamste oorzaak lag zeker bij de totaal verschillende opvatting betreffende de Groot-Nederlandse gedachte. Vóór de Tweede Wereldoorlog had een groot deel van de Vlaamse beweging zich principieel anti-Belgisch opgesteld en een staatkundige eenheid van Vlaanderen en Nederland voorgestaan. De Dietse Studentencongressen werden vóór de oorlog dan ook door de overheid in zekere zin als staatsgevaarlijk beschouwd. De Groot-Nederlandse beweging van na de Tweede Wereldoorlog hoopte niet meer op een politieke staatsgemeenschap; het accent kwam nu veel meer op het culturele aspect te liggen.³⁶ Zoals het KVHV al in 1952 in de programmaverklaring “*Waarheen met onze Vlaamse Studentenbeweging?*” had gesteld, herhaalde verbondspraeses Van Passel, naar aanleiding van het Congres in Leuven, dat een samenwerking tussen Vlaanderen en Nederland een dwingende noodzaak was, wilde men in het éénwordende Europa de verdediging van de

beweren dat het KVHV vanaf dat moment terug een voorhoederol innam in de Vlaamse strijd, en zeker niet dat het Verbond opnieuw een massabeweging was. Bovendien vond de jeugdbedevaart slechts plaats nadat de inrichters zich duidelijk geschikt hadden naar de voorwaarden van de minister van Binnenlandse Zaken.

34. De VVS was de Vlaamse interuniversitaire studentenkoepel.

35. Interview van de auteur met Jaak Van Passel, Leuven, 5 juli 1990; J. VAN PASSEL, Cantus Cygny, in: *Ons Leven*, jg. 66, nr. 27, p. 11; J. VAN PASSEL, 3 jaar geleden, in: *Ons Leven*, jg. 69, nr. 21, p. 20; J. FLAMEY, 1 jaar geleden, in: *Ons Leven*, jg. 69, nr. 21, p. 23.

36. Etre Flamand, c'est une faveur, in: *Ons Leven*, jg. 65, 1 maart 1954, nr. 19, p. 8; J. DEVROE, En dat was het Congres!, in: *Ons Leven*, jg. 65, 22 februari 1954, nr. 18, p. 2.

Nederlandse cultuur op zich nemen. Van Passel waarschuwde: “*Ten stelligste moeten we ons verzetten tegen een Europa-conceptie, die geen rekening houdt met de rechten van de diverse Europese volkeren, en die zich als ideaal zou stellen een soort internationale mengelmoes te scheppen. In dit geval liever geen Europa, hoe revolutionair dit in veler oren moge klinken.*” Daarom zag hij het als de taak van de Nederlandse en Vlaamse studenten om in Europa de gedachte van “*eenheid in verscheidenheid*” voor te staan.³⁷ Deze gedachte van “*eenheid in verscheidenheid*” wilde men ook binnen de Nederlandse cultuur beklemtonen, wat duidelijk in tegenstelling stond tot de vooroorlogse Dietse gedachte, waar de klemtoon werd gelegd op het weren van elk particularisme ten voordele van ‘*één Groot-Nederlandse volksaard*’.³⁸

Het Congres in Leuven werd een succes. Als spreker trad o.m. Prof. P. Geyl op, die al vóór de oorlog een actief deelnemer was geweest aan de Nederlandse Studentencongressen. De voordrachtcycli werden afgewisseld met studentikoze verbroederingsavonden, een fakkelstoet, een galaconcert, een banket, een beiaardrecital en verschillende andere activiteiten.³⁹ Er heerste een enthousiaste sfeer. Zowel Vlamingen als Nederlanders hadden het gevoel dat ze, ondanks de grote verschillen in mentaliteit, dichter tot elkaar gekomen waren. In *Ons Leven* werd er herhaaldelijk op gewezen dat “*elkaar leren kennen en waarderen*” de belangrijkste bedoeling was van de Nederlandse Studentencongressen. Daarom achtte men een herhaald contact en een intensere samenwerking tussen jongeren uit Noord en Zuid noodzakelijk. Er werd dan ook beslist van de Algemeen Nederlandse Studentencongressen opnieuw een jaarlijkse traditie te maken, waarbij er een beurtrol zou bestaan tussen Vlaanderen en Nederland.⁴⁰ Het volgende Congres zou plaatshebben in februari 1955 in Amsterdam. Voor de Vlamingen werd het echter een ontgoocheling. Misschien waren na de geestdrift van het jaar daarvoor de verwachtingen wat te hoog gespannen geweest. Ongetwijfeld was een kleine en typische studentenstad als Leuven ook een veel geschikter decor voor studentikoze verbroederingsavonden dan een grootstad als Amsterdam waarin men wat verloren liep. Op dit tweede naoorlogse Congres moesten de Vlamingen tot hun verbazing vaststellen dat zij veruit de grootste aanwezige groep vormden. Bij de Nederlandse studenten bleek er slechts een geringe belangstelling te bestaan voor het initiatief. De Vlamingen klaagden erover dat de Nederlanders de Vlaamse cultuurstrijd met politiek verwarden. Ook de verschillen in mentaliteit tussen Noord en Zuid traden in Amsterdam nadrukkelijker op de voorgrond. “*Waar de Vlamingen zich meer*

37. J. VAN PASSEL, Het Algemeen Nederlands Studentencongres, in: *Ons Leven*, jg. 65, 15 februari 1954, nr. 17, pp. 1-2.

38. Etre Flamand [...], p. 9.

39. Het Algemeen Nederlands Studentencongres te Leuven, in: *Ons Leven*, jg. 65, nr. 16, p. 3.

40. Etre Flamand [...], p. 9; J. DEVROE, En dat [...], p. 2.

gemoedelijk en luidruchtig voordoen, daar houden de Nederlanders meer aan een stijf formalisme. Waar de Vlaming sociaal blijkt, houdt de Nederlander meer aan zijn stand en waar wij meer romantisch en fantasierijk zijn, daar blijft de Nederlander zijn spreekwoordelijke nuchterheid getrouw”, schreef Ons Leven .⁴¹

Zoals vroeger werd ook Zuid-Afrika bij de Groot-Nederlandse Studentencongressen betrokken. Herhaaldelijk werd erop gewezen dat de Afrikaners dezelfde taalstrijd voerden als de Vlamingen. Op de meeste congressen werd er dan ook door iemand uit Zuid-Afrika het woord gevoerd. Maar over het algemeen was de Zuid-Afrikaanse aanwezigheid zeer beperkt, zodat de Algemeen Nederlandse Studentencongressen in hoofdzaak een Vlaams-Nederlandse aangelegenheid bleven.

De congressen zouden nog de hele jaren vijftig door blijven plaatsvinden. Het laatste congres werd gehouden in Antwerpen in februari 1961. Daarna werd beslist ermee te stoppen. Het voornaamste doel: namelijk Vlaamse, Nederlandse en Zuid-Afrikaanse studenten dichter bij elkaar te brengen, was niet bereikt. Er ontbrak immers een echt éénheidsbewustzijn, de belangrijkste voorwaarde hiertoe.

Schoolstrijd en federalisme

In het voorjaar van 1954 kwam er een einde aan vier jaar homogeen katholiek bewind. Bij de wetgevende verkiezingen van 11 april 1954 had de CVP een zware nederlaag opgelopen. Op 22 april werd de regering-Van Houtte opgevolgd door een uitgesproken vrijzinnige coalitie van liberalen en socialisten onder leiding van eerste minister A. Van Acker (BSP). In mei 1954 verklaarde de herkozen verbondspraeses Jaak Van Passel in zijn programmaverklaring voor 1954-'55: *“Alles schijnt er op te wijzen dat de liberaal-socialistische kartelregering ons volgend jaar weinig rust zal gunnen. En als katholieken én als Vlamingen zullen we zeer waakzaam moeten zijn.”*⁴² Op 10 juni publiceerde de regering de uitslagen van de betwiste talentelling van 1947.⁴³ Deze publicatie had vergaande gevolgen. Het Land van Overmaas met Voeren, alsook heel wat taalgrensgemeenten werden volledig of overwegend Waals Frans gebied, en de ‘Brusselse olievlek’ werd groter. De reactie in Vlaanderen was hevig. Er ontstond een ‘driepartijenactie’ onder impuls van de nieuwe *“drie kraaiende hanen”*, de socialist L. Craeybeckx (burgemeester van Antwerpen), de liberaal F. Grootjans en de katholiek P. W. Segers. Over heel Vlaan-

41. Indrukken uit Amsterdam, in: *Ons Leven*, jg. 66, nr. 19, p. 5.

42. J. VAN PASSEL, Inventaris [...], p. 2.

43. Deze telling, die gehouden was in een klimaat van naoorlogse repressie en heroplevend ‘franskiljonisme’, had te Brussel en aan de taalgrens tot vrij onwaarschijnlijke resultaten geleid. De vorige regeringen hadden de publicatie van deze betwiste uitslagen, die vooral een Waalse eis was, steeds weten uit te stellen. H. TODTS, *Hoop [...]*, pp. 206-208.

deren werden vergaderingen gehouden en een Vlaams ‘petitionnement’ werd voorbereid.⁴⁴ Ook het KVHV verzette zich hevig tegen “*deze schandelijke gebieds-roof*” en werkte ijverig mee aan de propaganda voor en de verspreiding van het ‘petitionnement’.⁴⁵ Deze eensgezinde Vlaamse actie zou echter geen lang leven beschoren zijn. Vanaf het najaar van 1954 werd ze doorkruist door de schoolstrijd, die weldra de gehele binnenlandse politiek zou gaan domineren.

Tijdens het homogene CVP-bewind was het beleid van onderwijsminister P. Harmel gericht op de financiële gelijkstelling van de beide bestaande onderwijsnetten. Hiermee kwam hij tegemoet aan de katholieke kritiek, dat de overheids-subsidies aan het “*door de vrijzinnigen geaccapareerde*” officieel onderwijs de vrije schoolkeuze in gevaar brachten. De wet-Collard – de Waalse socialist L. Collard was onderwijsminister in de regering-Van Acker – zou aan die gelijkschakeling een einde maken. Met betrekking tot de onderwijsproblematiek verklaarde de regering-Van Acker dat er voortaan voorrang zou verleend worden aan de officiële diploma’s. Op 29 augustus 1954 werden door minister Collard 110 katholieke interimarissen in het rijksonderwijs afgedankt. Op 24 september werd als reactie tegen deze maatregel het Comité voor Vrijheid en Democratie opgericht, dat de katholieken wilde mobiliseren om de schoolpolitiek van de vrijzinnige regering te bestrijden. De schoolstrijd zou opnieuw leiden tot een hevige polarisering tussen katholieken en vrijzinnigen, tussen ‘rechts’ en ‘links’. Hoewel de Vlaamse strijd aanvankelijk door dit levensbeschouwelijke conflict volledig naar het achterplan werd verschoven, zouden de ten top gedreven tegenstellingen andermaal het overwegend katholieke Vlaanderen en het sterk socialistische Wallonië tegenover elkaar plaatsen.⁴⁶

Vanzelfsprekend zou ook het verbondsjaar 1954-’55 in het teken van de schoolstrijd staan. Het KVHV beraadde er zich over welke positie het in dit conflict zou innemen. Het was immers duidelijk dat, naast het harde geroep om de christelijke principes, hier ook de electorale belangen van een partij, de CVP, op het spel stonden. Het Verbond reageerde trouwens zeer verbolgen toen CVP-voorzitter Theo Lefèvre op 30 oktober 1954 de ‘drieparijenactie’ kelderde, omdat hij die niet

44. H. TODTS, *Hoop [...]*, pp. 206-214.

45. J. VAN PASSEL, Gevraagd: mannen met handen aan hun lijf, in: *Ons Leven*, jg. 66, 4 oktober 1954, nr. 1, p. 3; Het petitionnement, in: *Ons Leven*, jg. 66, 1 november 1954, nr. 5, p. 1; J. FLAMEY, Zo werkte het Verbond, in: *Ons Leven*, jg. 66, 17 januari 1955, nr. 14, p. 1.

46. Bepaalde leden van de regeringsmeerderheid maakten immers geen geheim van de verdoken doeleinden van de schoolpolitiek van de regering. Op een vergadering in Sint-Gillis zei minister Collard: “*Met de staatscholen in Vlaanderen zullen we de basissen leggen van waaruit het socialisme in Vlaanderen zal ingevoerd worden*”. H. TODTS, *Hoop [...]*, dl. 2, pp. 18-25; M. DEPAEPE, *Voortgezet onderwijs in historisch-pedagogisch perspectief*, Leuven, 1991, pp. 50-52.

opportuun achtte op een moment dat “*de CVP op ideologisch en principieel plan met de linksen in een verbitterde strijd was gewikkeld*”. Uiteindelijk besloot het KVHV toch dat de christelijke principes en de strijd voor het eigen diploma hier het zwaarst moesten doorwegen.⁴⁷ Het Verbond wilde in de schoolstrijd een onafhankelijke positie blijven innemen en wenste zich geenszins op sleeptouw te laten nemen door voorstanders van het unitarisme. Het zou integendeel pleiten voor een oplossing van het conflict in federale zin. In mei 1955 schreef Van Passel in *Ons Leven*: “*In onze actie met de schoolstrijd, hebben wij diens essentiële verbondenheid met de dualiteitsproblematiek van ons land beklemttoond. Als katholieken wensen wij geen tweederangsburgers te zijn, officiële cijfers tonen aan dat wij ook als Vlamingen tweederangsburgers zijn. Wie consequent is, trekke de conclusies!*” Onder het praesidium van Van Passel ging het Verbond steeds nadrukkelijker de eis voor federalisme stellen en het voorstel van CVP-politicus R. Van Elslande betreffende de culturele autonomie werd alvast als een verwezenlijkbaar minimumprogramma aanvaard.⁴⁸

In de marge van de schoolstrijd ontstond er een polemiek tussen het KVHV en het Waalse studentenblad *L'Ergot*, orgaan van de Fédération Wallonne, over het Franstalig (universitair) onderwijs in Vlaanderen. De verbondsraad stond op het standpunt dat, aangezien het groeiend studentenaantal structuurhervormingen aan de universiteit noodzakelijk maakte en daar de Belgische Staat evolueerde in de richting van een federaal samenleven van Walen en Vlamingen – “*zulks zal ons uiteindelijk door de Walen opgedrongen worden*” – een splitsing van de Leuvense universiteit de meest voor de hand liggende oplossing was. Bovendien belemmerde de unitair-centralistische vorm van de huidige universiteit de “*sociaal-volkse zending*” van zowel de Franstalige als de Nederlandstalige afdeling ten overstaan van respectievelijk het Waalse en het Vlaamse volk. Een sterke universiteit in Wallonië was trouwens noodzakelijk voor de katholieke expansie. Tegen het bestaan van een Franstalige universiteit op Vlaams grondgebied had de verbondsraad geen bezwaar, op voorwaarde dat eraan verbonden professoren en studenten zich aan die toestand zouden aanpassen.⁴⁹ Het was dus tijdens de schoolstrijd dat het KVHV voor de eerste maal – na de oorlog – de splitsing van de Leuvense universiteit en de eventuele overheveling van de Franstalige afdeling naar Wallonië in het vooruitzicht stelde.

47. R. VANDEKERCKHOVE, 1950 [...], p. 63; Les animaux malades de la peste, in: *Ons Leven*, jg. 66, 8 november 1954, nr. 6, pp. 1, 3-4.

48. R. VANDEKERCKHOVE, 1950 [...], p. 63; Unitair?? Onvoorwaardelijke schoolstrijd?, in: *Ons Leven*, jg. 66, 7 maart 1955, nr. 21, p. 1; J. VAN PASSEL, Gevraagd [...], pp. 3-4; J. VAN PASSEL, Cantus [...], p. 11.

49. J. VAN PASSEL, Gevraagd [...], pp. 3-4; Collard, in: *Ons Leven*, jg. 66, 4 oktober 1954, nr. 1, p. 5; DE VERBONDSRAAD, Repliek aan den haan, in: *Ons Leven*, jg. 66, 13 december 1954, nr. 11, pp. 1, 3-4; Antwoord in 4 varianten, in: *Ons Leven*, jg. 66, 21 februari 1955, nr. 19, p. 7.

Ondertussen liet het Verbond zich niet onbetuigd bij de gevoerde acties. Al op zondag 17 oktober 1954 trok een betoging tegen Collard, ingericht door allerlei christelijke organisaties, door de straten van de stad. Ook het KVHV nam deel met een groep van wel vijfhonderd man. 's Namiddags verkeerde Leuven a.h.w. in staat van beleg; politie en rijkswacht patrouilleerden door de stad.⁵⁰ Op 23 november beslisten het KVHV, het Hoogstudentenverbond voor Katholieke Actie (HVKA), het Faculteitenkonvent (FK), de Vlaamse Katholieke Meisjesstudenten (VKM) en de Sociale Hulp om de volgende dag een staking te houden uit solidariteit met de stakende vrije scholen. De volgende ochtend werden er piketten geplaatst aan alle universiteitscolleges. Aan het atheneum werd rel geschopt. De rijkswacht chargeerde. Er werden spontane optochten gehouden. Om 14 u. verzamelden zich op het Ladeuzeplein 18.000 mensen, onder wie 4.000 Vlaamse en 1.000 Waalse studenten, voor een anti-Collardbetoging. De gehele manifestatie werd door de verbondswacht – de ordedienst van het KVHV – in veilige banen geleid. De hele avond waren er rellen met de politie.⁵¹

Vanaf begin 1955 begon de schoolstrijd meer en meer tot een echte schooloorlog te ontaarden.⁵² De ene massabetoging volgde de andere op. De katholieken planden voor zaterdag 26 maart een mars op Brussel. Op maandag 14 maart werd door het KVHV het Jeugdcomité voor Beroep op het Volk opnieuw opgericht. Twee bewogen weken vol met acties en operaties in Uilenspiegelstijl zouden volgen. In de nacht van 14 op 15 maart slaagden Albert Raes (het latere hoofd van de Belgische Staatsveiligheid) en Patrick Waterblee er in om een spandoek, met opschrift "*Weg met de rode dictatuur*", aan de kantelen van het Leuvense stadhuis te hangen. De volgende nacht lieten de studenten om klokslag 24 u. in acht kerken verspreid over Leuven de klokken luiden. Woensdagavond 16 maart werd een Collard-pop verbrand op het Fochplein. Op donderdag 17 maart had de Brusselse burgemeester Van de Meulebroeck de mars op Brussel, die gepland was voor 26 maart, verboden. Tot verwondering van de meeste studenten gebeurde er die avond niets. Dit kwam omdat de grote slag voor vrijdag 18 maart werd voorbereid: de inname van het stadhuis. Leuven werd immers bestuurd door een rood-blauwe coalitie onder leiding van de socialistische burgemeester Tielemans. Elf KVHV-

50. AMVS, Verbondswacht-archief, "*Verslag van de werking van de verbondswacht Leuven 1954-1955*".

51. AMVS, Verbondswacht-archief, "*Verslag van de Verbondswachtswerking op 24 november 1954. Staking en betoging tegen Collard*"; *Ons Leven*, jg. 66, 24 november 1954, speciaal stakingsnummer. Indien er werkelijk 4.000 Vlaamse studenten deelnamen aan deze betoging, zoals het verslag van de verbondswacht vermeldt, dan was dit wel een bijzonder groot aantal. Er waren dat jaar 4.743 Vlaamse studenten aan de Leuvense universiteit. I. DEPRAETERE, *Het dagelijks leven [...]*, p. 26.

52. In februari 1955 had minister Collard zijn wetsontwerpen ter wijziging van de wetgeving-Harmel ingediend.

ers onder de leiding van Rik Vandekerckhove, hoofdredacteur van *Ons Leven* 1954-'56, zouden de operatie uitvoeren. Die ging om 12 u. 's middags van start. Vrij vlug zaten de elf boven op de kantelen; ze hadden prikkeldraad gespannen in de wenteltrap om de politie op afstand te houden. Daarna werden de verbondsvlag en twee spandoeken "*Weg met Collard*", "*Tijl zegt neen*" op de kantelen aangebracht. Op het afgesproken moment begonnen de klokken van de Sint-Pieterskerk opnieuw te luiden, de spandoeken rolden open, veelkleurige strooibiljetten werden naar beneden gegooid en vanop de torens van het stadhuis werd met klaroenen 'ten aanval' geblazen. Via het verwittigingssysteem van het Verbond stond de Grote Markt in een minimum van tijd vol studenten. De actievoerders op de kantelen werden vrij vlug opgepakt. Beneden werd een nieuwe bestorming van het stadhuis ingezet, die de politie slechts met de grootste moeite kon tegenhouden. De hele tijd bleef het onrustig op de Grote Markt. Het zag ernaar uit dat de politie en burgemeester Tielemans in hun politiebureau en stadhuis belegerd werden. Om 15u. arriveerde de rijkswacht uit Brussel en werd er gechargeerd. Tot laat in de avond bleef het onrustig. In Leuven werd de staat van beleg afgekondigd, die ook de volgende dagen zou gehandhaafd blijven. De week daarop werd de sfeer grimmiger. Op dinsdag 22 maart hadden er over heel de stad ernstige incidenten met de rijkswacht plaats. De straten werden door de studenten opgebroken. 's Avonds verzamelden de socialisten in Kessel-Lo. Even later trokken 'rode knokploegen', aangevoerd door o.a. de Leuvense socialistische schepen Mast, door de stad. Geen student was nog veilig op straat. Studentencafés en -lokalen werden aangevallen en belegerd. Door een gecoördineerde actie werd de verdediging van het verbondshuis, van het Universitashuis en van het huis der Waalse studenten georganiseerd. Op donderdag 24 maart kwam het ludieke element terug op de voorgrond. In het door een CVP-meerderheid bestuurde Heverlee ging er een studentikoze 'Carnavalstoet' door onder het motto "*Wij lachen Collard weg*" – de stoet was immers in Leuven door de burgemeester verboden. De katholieke mars op Brussel van 26 maart, die ondanks het verbod toch plaatsvond, vormde het eindpunt van twee bewogen weken. Voorlopig beheerste het studentikoze en speelse element nog grotendeels de schoolstrijd in Leuven. *Ons Leven* schreef: "*We hebben niets gebroken of vernield. Het machtigste wapen – onweerstaanbaar – dat we hanteren is: spotten. Wij lachen de Waal Collard weg!*" De volgende maanden zou de sfeer zich echter grondig wijzigen.⁵³

53. Verschillende artikels in een speciaal *Ons Leven*-nummer, gewijd aan de Operatie Uilenspiegel. *Ons Leven*, jg. 66, lente 1955, speciaal nr.; R. VANDEKERCKHOVE, 1950 [...], p. 63; Van nieuwjaarsochtend tot Oudejaarsavond, in: *Ons Leven*, jg. 67, 9 januari 1956, nr. 14, pp. 8-9.

Hoogconjunctuur

Onder het praesidium van Jaak Van Passel (1953-'55) kende het KVHV een zeer grote bloei. Meer nog dan bij de 'operatie Blanden' en de Fosty-actie, schaarden de studenten zich tijdens de schoolstrijd eensgezind achter het Verbond. Voor het eerst sinds 1944-'45 telde het opnieuw meer dan 2.000 leden.⁵⁴

Het Verbond was opnieuw uitgegroeid tot een strijdbare massabeweging. De verbondsleiding stippelde samen met het zogenaamde 'Ideologisch Blok' de politieke lijn van het KVHV uit. Dit 'Ideologisch Blok', dat gegroeid was uit de vormingskringen van het Verbond, was de denktank bij uitstek van het KVHV. De principieel en ideologisch sterk geschoolde groep leverde de leidende figuren voor het Jeugdcomité voor Beroep op het Volk: Luc Lambrechts, Johan Verhaeghe, Paul Kempynck, e.a. Hoewel er binnen de vormingskringen verschillende opinies aanwezig waren, was het toch vooral in dit milieu dat men de harde Vlaams-nationalistische vleugel van het KVHV terugvond, die ideologisch nauw aanleunde bij de in 1954 opgerichte Volksunie. Het boegbeeld van deze vleugel was Jan Devroe, praeses Kring Vorming 1954-'56⁵⁵. We kunnen gerust stellen dat tegen het midden van de jaren vijftig het 'Ideologisch Blok' de rol van stuwende radicaal-vlaamsgezinde kern binnen het Verbond van De Kegelaar had overgenomen.⁵⁶ Een geestelijke, die – naast de al eerder genoemde dominicaan V. Walgrave – in het KVHV tijdens de jaren vijftig op ideologisch vlak eveneens een belangrijke raadgevende rol speelde was de franciscaan Renaat De Muylt, die zijn artikels in *De Goedendag* ondertekende met het pseudoniem 'Nemrod'.⁵⁷

54. J. VAN PASSEL, Inventaris [...], p. 2. Tijdens het academiejaar 1953-'54 waren er 4.415 studenten ingeschreven op de Nederlandse taalrol van de Leuvense universiteit. Hieronder waren ook Nederlandse studenten. Hun aantal is echter te verwaarlozen. I. DEPRAETERE, *Het dagelijks leven [...]*, p. 26.

55. Jan Devroe kwam uit een zwaar door de repressie getroffen familie. Zijn vader Jozef Devroe (AKVS-gouwworczitter West-Vlaanderen 1925-26) was oorlogsbuurgemeester geweest van Groot-Brugge (1941-'44). Om zijn studies te kunnen bekostigen vervulde Devroe jr. de rol van Leuvense correspondent van *De Standaard*. Jan Devroe zou later CVP-gemeenteraadslid en havenscheper van Antwerpen worden. Mondelinge getuigenis van E.P.R. De Muylt aan de auteur, juni 1990; Interview van de auteur met Jaak Van Passel, Leuven, 5 juli 1990.

56. Ook tijdens de tweede helft van dat decennium zou het 'Ideologisch Blok' nog een vooraanstaande rol spelen in het KVHV met figuren zoals Walter Luyten (praeses jongerenkring), Piet Custers (KVHV-praeses 1958-'59), Jan Ryckeboer (hoofdredacteur *Ons Leven* 1958-'59) en Mik Babylon. J. RYCKEBOER, 1956-1959, in: *Ons Leven*, jg. 76, 6 december 1963, nr. 9, pp. 67-75.

57. Interview van de auteur met Rik Vandekerckhove, Brussel, 21 juni 1990. Pater De Muylt nam ook deel aan de redactievergaderingen van *Ons Leven*. In 1966 publiceerde [Nemrod] een brochure over de repressie: *Het feest van de haat*.

Door de daadwerkelijke inschakeling van SK en FK in de verbondswerking beschikte het KVHV over een kader om zeer snel zijn acties door te voeren. Met de FK-praesides Alex Van Coppennolle (1953-'54) en Patrick Waterblee (1954-'56) stonden er trouwens overtuigde KVHV-ers aan het hoofd van het Faculteitenkonvent. Maar het was het SK met zijn clubs en gilden dat opnieuw de grote steun was voor het Verbond bij de vlaamsgezinde acties.⁵⁸ Bovendien ontwikkelde zich onder impuls van Hugo Van Bockstal, SK-praeses 1954-'55, opnieuw een streven om het clubleven te 'verheffen'. Van Bockstal sprak zich uit tegen uitspattingen en banaliteiten, die het clubleven ontsierden. Hij beklemtoonde het culturele aspect van het traditionele studentenleven en pleitte ervoor dat de clubs hun sociale taak meer zouden ter harte nemen. Hiermee reageerde hij op de kritiek uit het milieu van het studentensyndicalisme, die stelde dat de clubs in deze tijd van (beginnende) democratisering van het hoger onderwijs hadden afgedaan "*omdat ze een exponent en een restant zijn van een meer liberale en meer begoede studentengeneratie, die zich de luxe kon veroorloven zich bezig te houden met drinkgelagen en al wat er mee verband houdt*". De twee volgende jaren (1955-'57) zouden onder het praesidium van Jos Mees een verjongd en vernieuwd SK tonen.⁵⁹ Ook de provinciale gilden vonden opnieuw hun plaats binnen het traditionele studentenleven en kwamen weer tot bloei. Deze verenigingen, die steeds de tussenschakel tussen het KVHV en de clubs waren geweest, hadden in de jaren na de Tweede Wereldoorlog een zware crisis doorgemaakt. Op het studieweekend van het SK in februari 1955 werd besloten dat de klemtoon bij de gildewerking diende te liggen op het inrichten van ernstige vergaderingen betreffende de specifieke lokale, culturele en sociale problemen. De volgende jaren werden er alleszins verscheidene initiatieven in die zin genomen.⁶⁰

Tijdens het praesidium van Van Passel werd ook de cultuurafdeling sterk uitgebouwd. Dit was het werk van Johan Fleerackers, praeses KVHV-cultuur 1953-'56. Hoogstaande kunstgroepen werden naar Leuven uitgenodigd om op te treden: de *Wiener Sängerknaben*, de *Kölner Singgemeinschaft*, dans- en volkskunstgroepen uit Europa en Zuid-Afrika, ... In *Ons Leven* schreef Jan Flamey, verbondspraeses 1955-'56, dat er dankzij Fleerackers meer en meer algemene interesse was ontstaan bij de Vlaamse studenten voor muziek en cultuur. De meesten

58. J. RYCKEBOER, 1956 [...], p. 70; J. VAN PASSEL, Cantus [...], p. 11; Mondelinge getuigenis van Jos Mees aan de auteur, februari 1991.

59. J. VAN PASSEL, Cantus [...], p. 11; H. VAN BOCKSTAL, Bloedgevers gevraagd, in: *Ons Leven*, jg. 66, 14 maart 1955, nr. 22, pp. 5, 7-8. In dit artikel vermeldde Van Bockstal dat op dat ogenblik nog steeds de helft van de Vlaamse studenten in Leuven clubleden waren. Dat zouden er dus meer dan 2.000 zijn geweest. Exacte cijfers hieromtrent bestaan er echter niet. J. FLAMEY, 1 jaar [...], p. 23.

60. J. VAN PASSEL, Cantus [...], p. 11; H. VAN BOCKSTAL, Bloedgevers [...], p. 8.

van hen woonden nu minstens eenmaal per jaar een klassiek concert bij.⁶¹ Vanaf het academiejaar 1954-'55 werd ook opnieuw gestart met *De Goedendag*. Tot de redactie behoorden: Johan Fleerackers, Jan Devroe, Jaak Van Passel, Albert Raes, Paul Kempynck, Wilfried Dumon, Herman Suykerbuyken en Rik Vandekerckhove. In de derde jaargang (1955-'56) werden de afgestudeerden door nieuwe leden vervangen: Jan Hardeman, Leo Lagrou, Jan Flamey en Jan Lehembre. *De Goedendag* bleef ijveren voor Vlaams radicalisme bij de jeugd, voor federalisme en voor een samenwerking op Vlaams vlak over de grenzen van de verschillende levensbeschouwingen heen. Dit laatste punt raakte met de schoolstrijd wel wat op de achtergrond doch de idee werd nooit echt opgegeven.⁶² In 1958 zou het tijdschrift worden omgedoopt in *Zeventien*, dat tot 1962 verscheen.

Tijdens het academiejaar 1954-'55 nam Jaak Van Passel het initiatief om een contactsecretariaat op te richten dat alle katholieke Vlaamse studentenorganisaties, zowel die van de universiteiten als die van de hogescholen, zou moeten verenigen. De bedoeling was om zowel op Vlaams als op katholiek vlak te komen tot een gemeenschappelijke actie. In 1954-'55 hield het contactsecretariaat zich onder meer bezig met de schoolstrijd, de voorbereiding van de Rodenbachfeesten van 1956, de verspreiding van *De Goedendagen* de kleefzegelactie "*Terug aan afzender – Nederlands a.u.b.*", die de vernederlandsing van het bedrijfsleven in Vlaanderen beoogde. In oktober 1956 werd het contactsecretariaat omgedoopt tot de Katholiek Vlaamse Studentenraad (KVSR), de praeses van KVHV-Leuven was ook praeses van de KVSR.⁶³

De grote bloeiperiode van het KVHV onder Jaak Van Passel en de grote eenheid van alle studenten in en rond het Verbond tijdens die jaren werd o.i. later niet meer geëvenaard. Na de neergang tijdens de Tweede Wereldoorlog, de malaise en de diepe tweespalt van de naoorlogse jaren en de moeizame heropbloei tijdens het begin van de jaren vijftig had het Verbond opnieuw aansluiting gevonden bij de vroegere hoogdagen. Die aansluiting bij het verleden en de traditie werd gesymboliseerd door de overbrenging van het stoffelijk overschot van Jef Vanden Eynde van Maastricht naar Vlierbeek. Vanden Eynde, verbondspraeses 1905-'07, had

61. J.F., Eén jaar KVHV-Leuven, in: *Ons Leven*, jg. 65, nr. 25, p. 6; J. FLAMEY, Die studentenjare gaan virby ... , in: *Ons Leven*, jg. 67, 9 mei 1956, nr. 26, pp. 1-2; J. FLAMEY, 1 jaar [...], p. 23.

62. Zonder omwegen, in: *De Goedendag*, jg. 2, december 1954, nr. 2, pp. 1-2; Tussen droom en daad, in: *De Goedendag*, jg. 2, sprokkelmaand 1955, nr. 4, pp. 9-11; Brief aan een jonge socialist, in: *De Goedendag*, jg. 2, mei 1955, nr. 5, pp. 1-3; Federalisme, in: *De Goedendag*, jg. 2, juni 1955, nr. 6-7, p. 16.

63. Bij de KVSR waren o.a. aangesloten: KVHV-Leuven, KVHV-Gent, KCS Brussel, Archilucas, Aymie Antwerpen, ASG Hasselt, De Golfbreker Oostende, Vikings Antwerpen, Eligia Antwerpen, Vlaamse Kring Namen, Technisch Vlaams Hoogstudentenverbond Mechelen, Sociale School Heverlee, ...AMVS, KVSR-archief, statuten en correspondentie van de KVSR; interview van de auteur met Jaak Van Passel, Leuven, 5 juli 1990.

tijdens de eerste jaren van de eeuw zijn stempel gedrukt op de Vlaamse studentenbeweging in Leuven. Hij had het Verbond georganiseerd tot een hechte Vlaamse strijdgemeenschap en het Vlaamse studentenleven op een cultureel hoger peil gebracht. Tijdens de Eerste Wereldoorlog was Vanden Eynde in het activisme terechtgekomen en hij was in 1929 overleden in Maastricht, waar hij als balling in armoedige omstandigheden had geleefd. De overbrenging van zijn stoffelijk overschot naar een graf op Vlaamse bodem was een oude droom van zijn vrienden en medestudenten. Het was dus eerder toeval dat dit initiatief samenviel met het naoorlogse hoogtepunt dat het KVHV kende bij de schoolstrijd. De begrafenis in Vlierbeek op 23 maart 1955 werd bijgewoond door een grote menigte studenten en oud-studenten, onder wie verscheidene generatiegenoten van Vanden Eynde zoals Ernest Claes, Edmond Van Dieren en de toondichter Emiel Hullebroeck.⁶⁴ Aan het graf werd het woord gevoerd door Ernest Claes, namens de medestudenten van Jef Vanden Eynde, en door verbondspraeses Van Passel, namens de ‘huidige’ studentengeneratie. Van Passels toespraak getuigde van de herwonnen sterkte en dynamiek van het KVHV en van de grote inspiratie, die hierbij uitging van het verleden van de vereniging. Het leek wel alsof de overbrenging van Vanden Eynde de uiteindelijke bezegeling was van de naoorlogse heropbloei en van de aansluiting bij de vroegere bloeiperioden van het Verbond.⁶⁵

“Het Verbond, één front!”

In mei 1955 werd Jan Flamey, verbondssecretaris 1953-’55, gekozen als opvolger van Van Passel. In *Ons Leven* nam de nieuwe praeses voor het jaar 1955-’56 een vastberaden houding aan in verband met de schoolstrijd. Het KVHV herhaalde zijn eis voor de volledige splitsing van de Leuvense universiteit en de eventuele overplaatsing van de Franstalige afdeling naar Wallonië. Daarnaast werd opnieuw voor het federalisme gepleit, dat men zag als *“een middel dat niet alleen aan Vlaanderen en Wallonië afzonderlijk dienstig kan zijn, maar dat er toe zal bijdragen om de verstandhouding tussen beide te verbeteren en de Staat België te vrijwaren van verdere verdeeldheid.”*⁶⁶

64. M. DE GOEYSE, *O vrij studentenheerlijkheid. Historisch-studentikoze schetsen*, Leuven, 1987, pp. 115-118; *Een eeuw Vlaamse studentenbeweging te Leuven. Catalogus van de tentoonstelling 16 februari-2 april 1976*, Leuven, 1976, pp. 140-141; B. HERTECANT, Jef Vanden Eynde-herdenking, in: *Ons Leven*, jg. 66, 23 maart 1955, nr. 25, pp. 4-6.

65. J. VAN PASSEL, Vlaams roept ons Bloed, in: *Ons Leven*, jg. 66, 23 maart 1955, nr. 25, pp. 21.

66. J. FLAMEY, Begroeting, in: *Ons Leven*, jg. 66, nr. 27, p. 13; J. FLAMEY, Het Verbond, één front!, in: *Ons Leven*, jg. 67, 3 oktober 1955, nr. 1, p. 5.

De polarisering rond de wet Collard begon steeds grotere proporties aan te nemen. Vooral in Vlaanderen was de agitatie ongemeen groot. Voor vele katholieke Vlamingen kwam het er nu op aan om de BSP-liberale regering op haar beurt op de knieën te dwingen als vergelding voor de tijdens de zomer van 1950 opgelopen vernedering in de koningskwesitie. De schoolstrijd begon uit te groeien tot een Vlaams-Waalse krachtmeting. Steeds vaker dook in de katholieke Vlaamse pers en publieke opinie het woord federalisme op. Buitenlandse correspondenten vroegen zich af of België voor een burgeroorlog stond en of het land zou uiteenvallen. Aan beide zijden begonnen de politici in te zien dat de krachten, die zij hadden opgeroepen, wel eens uit de hand zouden kunnen lopen. Op 10 juli 1955 vond de tweede katholieke mars op Brussel plaats. Een kwart miljoen mensen namen eraan deel. De manifestatie betekende het hoogtepunt, maar tegelijkertijd het eindpunt van de schoolstrijd. Achter de schermen werd er volop naar een oplossing van het conflict gezocht.⁶⁷ Ook het KVHV vreesde dat er, zoals bij de ontknoping van de koningskwesitie, opnieuw een nederlaag voor het katholieke Vlaanderen uit de bus zou komen. *Ons Leven* verklaarde dat alleen met een voor Vlaanderen aanvaardbare oplossing van de schooloorlog vrede zou worden genomen en dat de Vlaamse studenten opnieuw zouden vooropgaan om die oplossing af te dwingen.⁶⁸ Al na de eerste verbondsvergadering op dinsdag 4 oktober 1955 deden er zich rellen voor in het kader van de Collard-actie. In *Ons Leven* werd het “*brutale optreden*” van de rijkswacht aangeklaagd. De verbondsleiding verklaarde dat het Jeugdcomité voor Beroep op het Volk zijn strijd “*tegen de dwangwet Collard en tegen de politiek van de loge-regering*” onverminderd zou voortzetten. Op donderdag 13 oktober werd door het Jeugdcomité in Leuven “*het voorlopig Bewind*” afgekondigd. In de namiddag trok een stoet van duizenden Vlaamse studenten met zwarte vlaggen door de stad. De betoging was gericht tegen de loge, die men verantwoordelijk stelde voor de onderwijspolitiek van de regering. Na afloop werden de Grote Markt en de pui van het stadhuis bezet. De politie hield zich op de achtergrond en wachtte de komst van de rijkswacht uit Brussel af. Het kwam tot een belegering van de stad. Alom waren de straten opgebroken en op sommige plaatsen lagen de kasseistenen tot meer dan een meter hoog dwars over de straat opgestapeld. In 1963 schreef Rik Vandekerckhove hierover: “*het was een bijzonder grimmige dag, met 96 aanhoudingen, in wezen en karakter het begin van een studentenrevolutie. Dit klinkt misschien achteraf gezien wat overdreven, maar al wie dit van nabij heeft meegemaakt, blijft verwonderd over het ontbreken van het speelse element en over de heftigheid van de strijd. De geesten, die men had opgeroepen, kon men ternauwernood nog bezweren en de revolutie, die Lefevre had gepredikt, dreigde te komen.*”⁶⁹

67. H. TODTS, *Hoop [...]*, dl. 2, pp. 26-30.

68. Speelgoedrevolutie?!, in: *Ons Leven*, jg. 67, 3 oktober 1955, nr. 1, p. 7.

69. R. VANDEKERCKHOVE, 1950 [...], pp. 63-64; *Ons Leven*, jg. 67, 6 oktober 1955, speciaal nr.;

Tot laat in de nacht werd er gevochten tussen studenten en rijkswacht. In de namiddag had verbondspraeses Jan Flamey op de Grote Markt onder instemming van Vlaamse en Waalse studenten een algemene staking uitgeroepen voor de volgende dag. Om 21 u. liet de leiding van de *Fédération Wallonne* het KVHV echter weten dat zij zich van de actie en de staking van de Vlaamse studenten desolidariseerde. Het Verbond zette echter door. De volgende morgen werd de stakingsoproep vrij algemeen opgevolgd. Om 9 u. verbood de rector de staking en gelastte de verbondsleiding de actie vóór 13 u. af te zeggen; zoniet zouden zware sancties volgen. In een spoedvergadering besloot de verbondsleiding niet op dit verzoek in te gaan; zij verklaarde zich verantwoordelijk voor de staking en zette in een schrijven de redenen hiervoor uiteen, waarbij verwezen werd naar de verklaring van de Belgische bisschoppen op 26 juli 1955. Op die datum – die viel na de stemming van de wet Collard in de senaat – had het episcopaat de katholieken gevraagd zich onverminderd te blijven verzetten tegen de wet Collard. Al de aanwezige leden van de verbondsleiding – 23 personen – ondertekenden de brief, die om 12 u. 19 aan de rector werd overhandigd. “*Indien wij ons nu laten binden is het over tien jaar met katholiek Vlaanderen gedaan*”, zo schreef de verbondsleiding in het speciaal *Ons Leven*-nummer van die vrijdag 14 oktober 1955. De ganse dag bleef het nog onrustig in Leuven. De verbondsleiding beseftte dat het consileum abeundi hun dreigend boven het hoofd hing. Een reactie van de academische overheid bleef echter uit.⁷⁰

De volgende week was in Leuven de rust volledig teruggekeerd. Het KVHV en de Vlaamse studenten beseftten dat zij volledig geïsoleerd stonden. Het was duidelijk geworden dat noch van politieke noch van kerkelijke zijde enige hulp te verwachten viel en dat men bovendien van die beide kanten zelfs kritiek en afkeuring kreeg.⁷¹ Het KVHV had de slaagkansen van zijn actie – hoogstwaarschijnlijk onder invloed van de successen van de vorige Uilenspiegeloperaties – duidelijk overschat. Het zou nog tot 1958 duren eer het schoolpact getekend werd. In Leuven was de schoolstrijd echter voorgoed voorbij.

Het KVHV was in de eerste helft van de jaren vijftig opnieuw uitgegroeid tot de grootste en meest actieve Vlaamse studentenvereniging in Leuven. Bij politieke acties en maatschappelijke conflicten wierp het zich op als de leidende studentenorganisatie. Door de hernieuwde nauwe samenwerking met het SK en de inschakeling van het FK in de verbondswerking kon het KVHV er prat op gaan over een zeer brede basis en een grote aanhang te beschikken in het Leuvense studentenmilieu. Bovendien werden belangrijke beslissingen, o.m. zoals in ver-

Ons Leven, jg. 67, 14 oktober 1955, speciaal nr.

70. R. VANDEKERCKHOVE, 1950 [...], pp. 63-64; *Ons Leven*, jg. 67, 14 oktober 1955, speciaal nr.

71. J. FLAMEY, 1 jaar [...], p. 23.

band met geplande acties – zoals de ‘operatie Blanden’ of de stakingen tijdens de schoolstrijd – vaak ter stemming aan de verbondsraad voorgelegd, waarin zowat alle grote studentenverenigingen (HVKA, Sociale Hulp, VKM) vertegenwoordigd waren. Zodoende kon het KVHV het zo voorstellen dat de ingenomen standpunten de wil vertolkten van de ganse Vlaamse studentengemeenschap in Leuven. Het spreekt vanzelf dat de andere strekkingen in de studentenwereld, met name de nieuwe sociale stroming – die haar werking toespitste op de democratisering van het hoger onderwijs – en de Katholieke Actie, niet erg in hun schik waren met deze evolutie. Ook binnen het KVHV waren – vaak via De Kegelaar – verscheidene figuren uit de nieuwe sociale stroming actief: Leo Wieërs, Toon Swartenbroeckx, Joris Pollers, Ward Tielemans. Zij verzetten er zich echter met klem tegen dat steeds meer studentenverenigingen zich in de verbondswerking gingen inschakelen, zodat het KVHV opnieuw de centrale studentenorganisatie ging worden.⁷² Zij slaagden er echter niet in om binnen het Verbond invloed van enige betekenis uit te oefenen; ook bij de praesesverkiezingen hadden zij geen succes.⁷³

In het midden van de jaren vijftig gingen de nieuwe sociale stroming, die ondertussen onderdak had gevonden bij het in 1954 opgerichte Blok der Sociale Organisaties, en de sociaal-progressieve voorhoede binnen het Hoogstudentenverbond voor Katholieke Actie (HVKA)⁷⁴ steeds nauwer samenwerken. Zodoende werd gestalte gegeven aan het studentensyndicalisme. Van de grote eensgezindheid, die er rond 1950 had bestaan tussen de studentenverenigingen, was al lang geen sprake meer en de ideologische concurrentie trad terug op de voorgrond. Het Blok der Sociale Organisaties en de Universitasbeweging waren eerder gekant tegen een heropleven van het Vlaamse nationalisme in het Leuvense studentenmilieu als dit hun eigen politieke perspectieven doorkruiste en enkel het KVHV ten goede kwam. Volgens *Universitas* was datgene “*wat eertijds de Vlaamse beweging betekende*”, thans “*de sociale actie*” geworden.⁷⁵ Het KVHV zou echter zijn Vlaams-nationale overtuiging trouw blijven. “*Zo zullen we spijt gelijk welke concurrentiestrijd*

72. Interview van de auteur met Jaak Van Passel, Leuven, 5 juli 1990.

73. Rik Vandekerckhove meent zich te herinneren dat Leo Wieërs zich ooit kandidaat had gesteld voor het KVHV-praesidium, evenwel zonder succes. Hij kon zich echter het jaar niet meer herinneren. Interview van de auteur met Rik Vandekerckhove, Brussel, 21 juni 1990.

74. Het HVKA werd naar zijn tijdschrift ook vaak de Universitasbeweging genoemd.

75. De sociale organisaties en het HVKA verzetten zich tegen de sterke uitbouw van het KVHV en de inschakeling van verscheidene studentenverenigingen in de verbondswerking. Voor hen moest het KVHV beperkt blijven tot een verzameling van Vlaamse studiekringen. A. SCHRAMME, *De Universitasbeweging (1940-1960)*, Onuitgegeven licentiaatsverhandeling, KULeuven, Departement moderne geschiedenis, 1985, pp. 84-85; J. RYCKEBOER, 1956 [...], p. 70.

blijven ijveren voor zelfbestuur”, aldus *Ons Leven*-hoofdredacteur Vandekerckhove.⁷⁶ Om – ingaande tegen de pogingen van de concurrentie om verenigingen zoals het FK en VKM uit de verbondswerking los te weken – het KVHV verder uit te bouwen tot een hechte Vlaamse strijdgemeenschap lanceerde de verbondsleiding op aanraden van pater De Muyt de slogan “*Het Verbond, één front!*.”⁷⁷ Deze slogan kwam overigens goed van pas bij de harde anti-Collardacties van begin oktober 1955. De tegenstelling in de Leuvense studentenwereld tussen de traditioneel katholiek-Vlaamse en de syndicalistische stroming zou tijdens de tweede helft van de jaren vijftig nog meer op de voorgrond treden en ook binnen het KVHV zelf tot conflicten leiden.

Tijdens het verdere academiejaar 1955-'56 hadden er geen spectaculaire Vlaamse acties meer plaats. Het jaar 1956 stond volledig in het teken van Albrecht Rodenbach, die honderd jaar daarvoor was geboren. In februari 1956 had er een plechtige feestzitting plaats in de aula en op 8 april was er de Rodenbachviering in Roeselare, ingericht door de KVHV-afdelingen van Leuven en Gent.⁷⁸ In juni 1956 verdwenen een hele hoop vooraanstaande figuren uit Leuven: Jan Flamey, Johan Fleerackers, Rik Vandekerckhove, Patrick Waterblee, Vic Anciaux, Wilfried Neefs en Jan Devroe. Vanaf het volgende academiejaar zou er duidelijk een nieuwe en jongere verbondsgeneratie aantreden.⁷⁹

Algemeen besluit

Van 1944 tot 1956 kunnen we in het KVHV grosso modo een drietal generaties onderscheiden. De eerste trad aan vanaf het najaar 1944. De jongeren van deze generatie hadden als student de oorlog meegemaakt en de meesten van hen kwamen uit het eenheidsfront tegen de collaboratie, dat zich tijdens de bezetting rond het HVKA had gevormd. Zij zouden het gehele naoorlogse studentenleven herinrichten en het KVHV een Belgisch-gerichte koers opleggen. De belangrijkste figuur van deze nieuwe richting was ongetwijfeld Carlos Gits en met studenten als Roger Fieuw en Hector Carlier zou deze generatie tot 1949 aan de macht blijven.

De tweede generatie meldde zich aan vanaf 1947 en zou – althans wat de radicaal-vlaamsgezinde eenheid ervan betreft – vanaf 1949 het KVHV overnemen. Het

76. R. VANDEKERCKHOVE, Een nieuwe jaargang: een nieuw begin!, in: *Ons Leven*, jg. 67, september 1955, prospectusnummer, pp. 1,3.

77. Mondelinge getuigenis van E.P.R. De Muyt aan de auteur, juni 1990.

78. R. VANDEKERCKHOVE, 1950 [...], pp. 64-65.

79. J. FLAMEY, Die studentenjare [...], p. 2.

waren studenten, die pas na de bevrijding aan de universiteit waren beland. Zij werden geconfronteerd met een groeiende malaise in het studentenmilieu, het repressieklimaat en de toenemende verdeeldheid in vlaamsgezinde rangen, die hiervan het gevolg was. Sommigen van hen kwamen uit een door de repressie getroffen gezin. Anderen waren actief geweest in of in contact gekomen met het 'Dietse verzet' tijdens de oorlog. Nog anderen kwamen niet uit de nationalistische familie, maar wensten, tegen het klimaat van 'anti-Vlaamse repressie' in, te ijveren voor de verdere ontvoogding van Vlaanderen. Zij verenigden zich in en rond De Kegelaar, van waaruit zij de verbondsleiding bestreden en poogden te bereiken dat het KVHV opnieuw zijn vooroorlogse Vlaams-nationalistische of alleszins radicaal-Vlaamse traditie zou opnemen. Vertegenwoordigers van deze strekking waren Frans Baert, Karel Van der Mueren, Hugo Schiltz en Raymond Derine. Anderen wensten daarentegen de Belgisch-gerichte koers verder te zetten. Zij vormden een tegengestelde generatie-eenheid met figuren als Michel De Man en Fernand Van Damme.

De derde generatie vatte haar universitaire studies aan na de 'Paasrevolutie' van 1949. Hun politieke socialisatie kregen ze door het Paascongres der Vlaamse jongeren in 1948, de katholiek-Vlaamse nederlaag in de koningskwestie, de eerste amnestie-acties in Leuven en de moeilijkheden met de Walen en de academische overheid die hiervan het gevolg waren. Sommigen van hen hadden een overtuigd Vlaamse vorming gekregen in De Kegelaar. Die generatie zou vanaf 1952 de leiding van het KVHV in handen krijgen. Zij zouden het Verbond opnieuw uitbouwen tot een sterke radicaal-vlaamsgezinde traditionele studentenbeweging. Toon Pennings, Rik Seghers, Jaak Van Passel, Jan Flamey, Rik Vandekerckhove, Johan Fleerackers, Luc Lambrechts, Jan Devroe en Vic Anciaux waren de voornaamste vertegenwoordigers van deze richting. Een andere groep met mensen zoals Leo Wieërs wenste dat het KVHV zich meer in de zin van de nieuwe sociale stroming zou ontwikkelen. Zij zouden in het Verbond echter een zeer bescheiden en weinig invloedrijke plaats innemen.

Het vooroorlogse KVHV heeft een belangrijke rol gespeeld in de Vlaamse strijd en kan gerust beschouwd worden als de voornaamste exponent van de katholieke Vlaamse studentenbeweging. Het Verbond kaderde onmiskenbaar in en gaf mee vorm aan de traditionele studentencultuur. Hoewel het studentikoze element en het gezelligheidsaspect een grote rol speelden, straalde het traditionele studentenleven, door onder meer de blauwvoetromantiek, een sterke vlaamsgezinde sfeer uit. Het KVHV manifesteerde zich als een kleurdragende of, zo men wil, kleurbekennende studentenvereniging. Pet en lint waren niet zomaar folklore, maar in de eerste plaats de uiting van een katholieke en Vlaamse overtuiging. Met het dragen van de verbondspet onderscheidde men zich niet enkel van de niet-studenten, maar ook van de Franstaligen en andersgezinden. Bovendien leverden

clubs en gilden het voetvolk voor de Vlaamse studentenbeweging in Leuven. Het is nuttig deze twee elementen – beweging en traditie – voor ogen te houden bij het overlopen van de verbondsgeschiedenis van 1944 tot 1956.

Het zou een misvatting zijn om het naoorlogse Verbond als niet-vlaamsgezind te omschrijven. De naoorlogse verbondsgeneratie wilde zeker niet breken met de Vlaamse studententraditie. Hiervan getuigen o.a. de radicaal-Vlaamse leuzen van o.m. Albrecht Rodenbach en René Declercq, die men herhaaldelijk in de *Ons Leven*-nummers van die periode aantreft. Wel distantieerde het zich van de koers die het Verbond tijdens het interbellum had gevaren en wilde het naar een niet-Vlaams-nationalistische studentenbeweging evolueren, zoals die tot vóór de Eerste Wereldoorlog had bestaan. Daarnaast zocht dit naoorlogse Verbond opnieuw sterk toenadering tot zijn traditioneel-studentikoze achterban van clubs en gilden. Tekenend hiervoor was het grote aandeel dat de studentikoze thema's tijdens die jaren in *Ons Leven* innamen. De Tweede Wereldoorlog had echter een belangrijke breuk teweeggebracht tussen het KVHV en de clubs; die laatste zouden zich voortaan afstandelijker gaan opstellen en tegenover het Verbond een eerder onverschillige tot zelfs sceptisch-vijandige houding aannemen.

Door de radicaal-vlaamsgezinde studenten werden de naoorlogse verbondsleidingen beschouwd als vreemden, die het KVHV geaccapareerd hadden. Het valt op te merken dat verbondspraesides als Gits en Fieuw – voor wier organisatie-talent men ongetwijfeld een zeker respect opbracht – ook in brede studentenkringen werden beschouwd als figuren, die weinig voeling hadden met de studenten en zich vooral interesseerden voor hun persoonlijke politieke ambities. Bovendien stamde een figuur als Carlos Gits niet echt uit de verbondstraditie, maar sloot eerder aan bij de *Universitas*- en Jong Volkse Front-generatie van einde jaren dertig-begin jaren veertig, die vanaf de bevrijding een belangrijke rol zou gaan spelen in de pas opgerichte CVP.

Men kan het naoorlogse Verbond bezwaarlijk een echte massabeweging noemen. Wanneer de Vlaamse studentenmassa zich gedurende die jaren af en toe toch roerde, o.a. in verband met de koningskwestie en de dynamitering van de IJzertoren, dan was dit eerder een gevolg van de zeer scherpe links-rechts-polarisatie in de toenmalige samenleving, dan een verdienste van het KVHV. Vernieuwend is het Verbond in die periode al evenmin geweest – ondanks de Belgisch-gerichte koers, die ongetwijfeld een breuk betekende met de vooroorlogse Vlaams-nationale traditie. Op Vlaams politiek vlak werd het naoorlogse Verbond achterhaald, aangezien het geen afdoend weerwerk wist te bieden aan de door velen als anti-Vlaams ervaren repressie en de hernieuwde achteruitstelling van de Vlamingen, onder meer in de overheidsadministratie. Maar ook met de algemene malaise, die tijdens de tweede helft van de jaren veertig het studentenleven overschaduwde, wist het KVHV geen raad. Die was grotendeels een gevolg

van de algemene desoriëntatie, veroorzaakt door de nieuwe gevoeligheden, die na en ten gevolge van de Tweede Wereldoorlog op de voorgrond traden, zoals de meer internationale gerichtheid en de grotere nadruk die gelegd werd op het sociaal-economische.

Daartegenover stond dat het naoorlogse KVHV, wat betreft geest en mentaliteit, nog volledig was afgestemd op de jaren dertig – met uiteraard dit grote verschil dat het Vlaams radicalisme en de principiële anti-Belgische houding van die jaren werden afgewezen. Hier verwezen zij naar de klemtoon, die op de culturele verheffing gelegd werd en naar het herleiden van de meeste problemen, ook de sociaal-economische, tot geestelijke problemen. Bovendien was het streven naar de opbouw van een Vlaamse geestelijke aristocratie ook de voornaamste betrachting geweest van het KVHV onder en sinds het praesidium van Piet Meuwissen (1932-'34). Het 'materialistische' klimaat leek in deze periode van massale naoorlogse wederopbouw – waar de kiemen gelegd werden van de toekomstige welvaartstaat – echter nog weinig kans te gunnen aan een vereniging met een dergelijk programma. Vermelden wij nog dat de jaren tussen 1944 en 1949, na 1909, de enige periode in de geschiedenis van het KVHV was dat de academische overheid erin slaagde om via ere-voorzitter Prof. J. Cardyn een zekere voorgedij over het Verbond uit te oefenen.

Tegen de Belgisch-gerichte koers van de naoorlogse verbondsleidingen ontstond er een toenemend radicaal-vlaamsgezind verzet van studenten, die wilden dat het Verbond opnieuw zou aanknopen bij zijn vooroorlogse Vlaams-nationale traditie. Die radicaal-Vlaamse studenten verenigden zich in en rond De Kegelaar en koppelden traditie aan vernieuwing. Een engagement op het culturele vlak was op dat ogenblik de enige mogelijkheid om binnen het Verbond oppositie te voeren. Door hun culturele werking konden zij echter toch aan politiek doen; bijvoorbeeld door kunstenaars uit te nodigen, die door de repressie waren getroffen. De Kegelaar behoorde samen met andere groepen, zoals de redacties van *Branding* en *Golfslag*, en de inrichters van het Paascongres der Vlaamse jongeren van 1948, tot de generatie van Vlaamse jongeren, van wie er vele de invloed hadden ondergaan of actief geweest waren in het zogenaamde 'Dietse verzet' en die in de periode 1945-'50 de Vlaamse beweging trachtten nieuw leven in te blazen. De generatie van 1945-'50 heeft een scharnierfunctie vervuld tussen de vooroorlogse en de nieuwe Vlaamse beweging, die tijdens de jaren vijftig zou ontstaan.

Vanaf 1952 trad een nieuwe generatie vlaamsgezinden in het Verbond aan. Een groot deel van hen kwam niet uit een traditioneel Vlaams-nationalistisch milieu. Velen, die een leidende rol zouden spelen in de Leuvense studentenwereld, hadden een Vlaamse vorming genoten in De Kegelaar. Zij gingen met het KVHV verder op de door hun voorgangers geëffende en aangewezen weg naar de radicale

vlaamsgezindheid. Zij wensten komaf te maken met wat zij ervaarden als de verregaande bemoeizucht van Franstalige en patriottische kringen met alles wat de Vlaamse beweging aanging. Het KVHV groeide uit tot een echte massabeweging die, zoals vóór de Tweede Wereldoorlog, opnieuw een voorhoederol ging spelen in de Vlaamse ontvoogdingsstrijd. De verbondsgeneratie van deze periode paarde vernieuwing (aandacht voor de Europese eenmaking, voor de sociaal-economische problematiek, streekwerking, gebruik van statistieken en tabellen, een vernieuwde Groot-Nederlandse gedachte, ...) aan traditie en elementen, die in het verleden al hun nut hadden bewezen (herstellen van de band met de oudere generatie, culturele verheffing, scholieren- of jong-studentenwerking, Algemeen Nederlandse Congressen, aandacht voor en hulde aan leidende figuren uit de vroegere studentenbeweging zoals Albrecht Rodenbach en Jef Vanden Eynde, ...). Het KVHV manifesteerde zich als een uitgesproken traditionele studentenbeweging. Oude studentikoze gebruiken, tradities en liederen, die sinds de jaren veertig in onbruik of in de vergetelheid waren geraakt, werden terug opgediept en in ere hersteld. Ook de band met het SK werd nauwer aangehaald. Na de Tweede Wereldoorlog waren clubs en gilden een steeds bescheidener plaats gaan innemen in de studentenwereld. Voor het KVHV werden zij echter, relatief gezien, belangrijker. Op een ogenblik dat steeds meer studenten zich buiten het georganiseerde studentenleven plaatsten, bleven clubs en gilden, wegens de structurele, historische en traditioneel-studentikoze banden, voor het Verbond de voornaamste mobilisatiebasis voor Vlaamse acties en manifestaties.

Tegen het midden van de jaren vijftig slaagde het KVHV er weer in traditie en beweging met elkaar te verbinden, zodat het opnieuw tot een hoge bloei kwam zoals vóór de Tweede Wereldoorlog. Die situatie zou blijven duren tot op het einde van de jaren zestig, toen de revolutie van 1968 – die aan het einde stond van een algemeen maatschappelijke evolutie – de bestaande studentenwereld uit elkaar deed spatten. Hierdoor werd het voortbestaan van een brede studentenbeweging onmogelijk en kwam het traditionele studentenleven volledig in de marge terecht.

WILFRIED WEETS

KONING ALBERTAAN 140, B-3010 KESSEL-LO